

Кам'янецький період в бібліографічній діяльності Левка Юстимовича Биковського

В статті висвітлюється діяльність Левка Юстимовича Биковського на посаді помічника бібліотекаря Кам'янець-Подільського державного українського університету в 1919-1920 рр.

Ключові слова: фундаментальна бібліотека, Кам'янець-Подільський університет, бібліографія, бібліографічний семінар, фонди.

Серед видатних діячів, які активно працювали на ниві української культури, почесне місце належить Левку Юстимовичу Биковському (1895-1992) – інженеру-економісту, журналісту, біографу, історика та книгознавцю. Він зробив значний внесок у розвиток української книжкової культури, залишив після себе історико-культурологічну спадщину – низку монографій, статей, бібліографічних оглядів, рецензій та мемуарних записів [20, с. 258-259].

Як книгознавець він досліджував різні аспекти книжкової справи в зарубіжних країнах, чи не перший серед українських діячів розробляв основи державної книжкової політики.

Бібліотекознавча проблематика представлена в його творчості працями про педагогічні аспекти роботи з читачами, організацію та управління діяльністю бібліотеки, підготовку кадрів, методика організації вивчення історії бібліотечної справи в Україні тощо. Серед бібліографічної спадщини Л. Биковського – публікації з теоретичних проблем, зокрема – про методологічні основи бібліографії як наукової дисципліни, бібліографічні покажчики – біобібліографічні, країнознавчі та ін.

Крім того, Левко Биковський започаткував видання двох книгознавчих серій, в яких вийшло понад 20 праць, був редактором щоденної, тижневої та місячної “Хроніки біжучої праці” в Національній бібліотеці України при Академії наук, трьох збірників “Українського книгознавства”, бібліотечного журналу Варшавської міської публічної бібліотеки.

Він багато робив для розбудови української культури та науки, був членом Наукового товариства ім. Т. Шевченка, ряду українських

наукових установ та осередків у Німеччині та США. Важливу частину його спадщини складають науково-інформаційні бібліографічні праці про українські інституції, діячів науки та культури зарубіжжя. Л. Биковський залишив численні мемуари [12, с. 4].

Високо оцінює його діяльність Н. К. Леликова, доктор історичних наук: “Без сумнівів, він є творцем однієї з найцікавіших книговидавничих концепцій, до якої на сучасному етапі звертаються дослідники Польщі, України, Росії; він один з тих учених, завдяки кому ми можемо говорити про своєрідність українського книгознавства і теорії бібліографії” [13, с. 35].

Восени 1919 року Левко Биковський розпочав працю в університетській бібліотеці в Кам'янці-Подільському, паралельно навчаючись на історико-філологічному факультеті. “Зо сторони ректора знайшов цілковите зрозуміння ситуації й далекойдучу негайну опіку, – пізніше згадував Левко Юстимович, – мене було призначено другим помічником бібліотекаря (першим був п. Ясінський). В цей спосіб ректор дав мені можливість: 1. Перебути тодішній скрутний для мене час та вчитися в університеті; 2. Працювати в будь-якому мені бібліотечному фаху; 3. Продовжувати теоретичні студії в царині книгознавства й бібліотекознавства” [6, с. 4].

В університетській книгозбірні Л. Биковський пробув до другої половини травня 1920 року і мав можливість взяти участь в усіх процесах, які відбувалися в ній: у формуванні фонду, його упорядкуванні та використанні [11, с. 46-47].

У своїх мемуарах, виданих за океаном 1949 року, Левко Юстимович залишив цікаві і чи не єдині свідчення про університетську бібліотеку: “При Університеті, в приміщенні колишньої церкви, почала громадитися й фундаментальна Бібліотека. Книгозбір її склався переважно з різноманітних дарів окремими книжками й цілими збірками. Дарували не тільки численні приватні особи багатьох національностей, але й різні установи наукового й урядового характеру.

...Університетська Бібліотека, дякуючи надзвичайній опіці з боку Ректора Проф. І. Огієнка, числила (осінь 1919 р.) вже біля 30000 томів. Всі стіни в два поверхи, від гори до долу, довкруги бібліотечної зали, були вповнені полицями з книгами на них. Вони вже там не містилися й почали обсновувати полицями мури – стовпи, що стояли серед приміщення, підпираючи стелю. Окрім того, в окремій залі була уряджена студентська читальня з підручною книгозбіркою. Абетковий каталог був значно заавансований і давав доступ до більшої частини цих книжкових скарбів” [6, с. 3-4].

За дорученням ректора Л. Биковського довелося брати участь у перевезенні до університету бібліотеки графа Холоневського з містечка Янів Вінницького повіту Подільської губернії; але через військові події того часу та хворобу виконати поставлене завдання не зумів. Книжки були залишені в Жмеринці в місцевій українській гімназії.

Крім основної бібліотечної справи Левко Юстимович ще виконував обов'язки продавця “Професорської споживчої кооперативи”, яка допомагала на той час співробітникам університету перебувати скрутний час.

Восени 1919 року вступив до “Кам'янець-Подільського бібліотечного товариства”, яке очолював Степан Сірополко. У цій організації, що популяризувала бібліотечну справу і сприяла організації університетської бібліотеки, були професори І. І. Огієнко, П. В. Клименко, приват-доценти М. О. Драй-Хмара, М. А. Плевако та інші викладачі й працівники бібліотеки [18, с. 4].

Навесні 1920 року заходами професора М. Плевако був організований бібліографічний семінар, в якому брав Левко Биковський. На той час він працював над проблемою створення практичної бібліографії. У квітні 1920 року доповідав членам семінару про техніку розумової праці, бібліографію, як науку, десяткову бібліографічну систему за Ю. Меженком [18, с. 4]. 20 травня 1920 р. Лев Юстимович опублікував замітку “Нова українська бібліографічна організація”, в якій висвітлив діяльність цього бібліографічного гуртка [18, с. 4].

У літературно-мистецькому додатку до місцевої газети “Наш шлях” (редактор Іларіон Косенко, колишній товариш Л. Ю. Биковського по українській студентській громаді в Петроградському політехнічному інституті) він започаткував рубрику “Бібліографія”. На думку Л. Биковського, “в житті українського народу бібліографія повинна мати першорядне значення поруч з громадськими бібліотеками, позаяк все наше відродження базується на книжці і виключно від неї залежить вся наша будучність” [16, с. 10-11]. Завдяки його працям культурна громадськість мала змогу познайомитися з діяльністю перших бібліографічних установ і осередків в Україні, досвідом закордонних бібліографічних інституцій.

Проаналізувавши наявні у відділі рідкісних видань наукової бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка підшивки газети “Наш шлях”, ми знайшли такі публікації: “Що таке бібліографія?”, “Міжнародна бібліографія”, “Українські бібліографічні організації”, “Журналістика українського студентства”, Бібліографія творів з бібліотекознавства українською мовою”, “Українська державна бібліографія”, “Українська Ви-

давнича Справа за кордоном” та ін. У газеті за 26 лютого 1920 року (Чис.38) він піддав критичному аналізу часопис “Лікарський Вістник”. Одна з перших його праць, 12 лютого 1920 р. опублікована в газеті “Наш шлях” – стаття “Бібліографія”. У ній Л. Биковський дав потрактування визначальному терміну бібліографознавства: “Бібліографія – опис книг зі сторін їх кількості та якості. Вона займається їх рахуванням, реєстрацією і систематизацією за різні періоди; вона вивчає ці матеріали та виводить на підставі добутих даних узагальнення, які прикладає до історії розвитку книжної справи, а тим самим і загальної культури, та зв’язує ці закони з загальними законами, по яким існує людськість”.

Він виділяв бібліографію аналітичну і синтетичну. “Перша, – зазначав він, – займається аналізом паперового океану, що оточує нас; її завдання – дати можливість якнайкраще розібратися в цьому матеріалі шляхом розкладання його, систематизації в певному порядку; абетковому, хронологічному, за мовами, систематичному – тобто окремими галузями, територіальному. Цю бібліографію іноді називають ще практичною. В протилежність їй синтетична, або теоретична бібліографія [4, с. 4].

Частина статей містила аналіз проблем розвитку бібліотечної справи. Л. Ю. Биковський написав рецензію на книгу С. О. Сірополка “Народні бібліотеки. Організація та техніка роботи бібліотечного діла”, звернув увагу на запропоновані автором нові принципи та прийоми організації бібліотечної справи. Він вважав, що праця С.О. Сірополка відіграє важливу роль в організації діяльності бібліотек [10, с. 19-21].

Певний інтерес викликає його “Бібліографія творів по бібліотекознавству на українській мові” [5, с. 2]. Це була спроба зібрати теоретичні розвідки та інформаційні матеріали, які засвідчували певний доробок українського бібліотекознавства.

Підсумовуючи, відмітимо, що Л. Ю. Биковський за трохи більше як півроку життя в Кам'янці-Подільському сприяв росту університетської бібліотеки, удосконаленню її роботи, активізації бібліотечного життя в Кам'янець-Подільському державному учительському університеті, що, незважаючи на труднощі, у значній мірі вдалося. Оцінюючи зроблене, Л. Ю. Биковський пізніше писав, що бібліотека “відзначалася своїм порядком, організацією та стрункністю в праці” [6, с. 5].

Список використаних джерел

1. Бібліографія: [бібліографічний огляд кн. Гете Й. “Фауст” та Короліва В. “Народний герой Симон Петлюра”] / Л. Биковський // Наш шлях. – 1920. – Чис. 37, 25 лют. – С. 4.

2. Бібліографія: [бібліографічний огляд журн. “На переломі”, кн. “Статут Карного Судівництва”] / Л. Биковський // Там само. – 1920. – Чис. 32, 18 лют. – С. 4.
3. Бібліографія: [бібліографічний огляд кн. з політичної економіки, статистики] / Л. Биковський // Там само. – 1920. – Чис. 98, 20 трав. – С. 4.
4. Бібліографія: [висвітлює потрактування визначальному терміну бібліографознавства] / Л. Биковський // Там само. – 1920. – Чис. 27, 12 лют. – С. 4.
5. Бібліографія творів з бібліотекознавства українською мовою / Л. Биковський // Літ.-наук. дод. до газ. “Наш шлях”. – 1920. – Чис. 72, 11 квіт. – С. 2.
6. Бібліотека Кам'янець-Подільського Державного Українського Університету. (Спомини) / Л. Биковський. – Нью-Йорк ; Вінніпег, 1949. – 10 с.
7. Бібліотечна справа / Л. Биковський // Наш шлях . – 1920. – Чис. 34, 20 лют. – Рец. на кн. Сірополка С. “Народні бібліотеки. Організація та техніка роботи бібліотечного діла” . – С. 3-4.
8. Джерела до історії України том XVI / Л. Биковський // Там само. – 1920. – Чис. 89, 9 трав. – С. 4.
9. Журналістика українського студентства / Л. Биковський // Там само. – 1920. – Чис. 80, 23 квітня. – С. 3 – 4.
10. Ківшар Т. І. Праця С. Сірополка “Народні бібліотеки. Організація та техніка бібліотечного діла” (Кам'янець-Подільський, 1919) у контексті розвитку українського бібліотекознавства / Т. І. Ківшар // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету. Серія : Бібліотекознавство. Книгознавство. – Кам'янець-Подільський : Кам'янець- Поділ. нац. ун-т, 2008. – Вип. 1. – 400 с.
11. Книгарні – бібліотеки – академія: спомини (1918-1922) / Л. Биковський . – Мюнхен ; Денвер : Вид-во “Дніпрова хвиля”, 1971. – 152 с.
12. Левко Устимович Биковський (1895-1992) : бібліогр. нарис / Нац. парламент. б-ка ; авт. – уклад. Наталія Володимирівна Казакова. – К., 1996. – 62 с. – (Видатні діячі української книги; вип. 5).
13. Леликова Н. К. Теоретические взгляды Льва Быковского в контексте развития всемирной науки о книге / Н. К. Леликова // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету. Серія : Бібліотекознавство. Книгознавство. – Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський нац. ун-т, 2008. – 400 с.
14. Лікарський вістник / Л. Биковський // Наш шлях. – 1920. – Чис. 38, 26 лют. – С. 3-4.

15. Memorandum / Л. Биковський // Там само. – 1920. – Чис. 57, 21 берез. – С. 4.
16. Міжнародна бібліографія / Л. Биковський // Там само. – 1920. – Чис. 39, 27 лют. – С. 4.
17. “Наша мета” / Л. Биковський // Там само. – 1920. – Чис. 68, 3 квіт. – С. 4.
18. Нова українська бібліографічна організація / Л. Биковський // Там само. – 1920. – Чис. 98, 20 трав. – С. 4.
19. Прокопчук В. С. Бібліотека Кам'янець-Подільського національного університету: роки становлення й розквіту : іст. нарис / В. С. Прокопчук, Л. Ф. Філінюк ; Кам'янець-Подільський національний університет, Наукова бібліотека. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2009. – 284 с. : іл.
20. Секунова Ю. В. Роль Л. Биковського в діяльності українського наукового інституту книгознавства / Ю. В. Секунова // Україна ХХ ст.: культура, ідеологія, політика : зб. статей. – К. : Ін-т історії України НАН України, 2002. – Вип. 6. – С. 258-272.
21. Українська видавнича справа закордоном / Л. Биковський // Наш шлях. – 1920. – Чис. 34, 20 лют. – С. 3-4.
22. Українська державна бібліографія / Л. Биковський // Там само. – 1920. – Чис. 59, 24 берез. – С. 4.
23. Українські бібліографічні організації / Л. Биковський // Там само. – 1920. – Чис. 43, 3 берез. – С. 3.
24. Що таке бібліографія? / Л. Биковський // Там само. – 1920. – Чис. 38, 26 лют. – С. 3 – 4.

В статье рассматривается деятельность Льва Устиновича Быковского на должности помощника библиотекаря Каменец-Подольского государственного украинского университета в 1919-1920 гг.

Ключевые слова: фундаментальная библиотека, Каменец-Подольский университет, библиография, библиографический семинар, фонды.